

OILADA VA JAMIYATDA AYOLNING ROLI: AN’ANA VA ZAMONAVIYLIK UYG’UNLIGI

M.Turg’unov

Andijon davlat pedagogika instituti o’qituvchisi

D.T.G’ofurova

BT yo’nalishi 1-kurs talabasi

E-mail: dgofurova57@gmail.com

Tel: +998500045543

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19906838>

Annotatsiya: Mazkur maqolada oilada va jamiyatda ayollarning o’rni, milliy an’analar bilan zamonaviylikning uyg’unlashuvi, gender tengligi bo’yicha olib borilayotgan islohotlar, ayollarning ijtimoiy faolligi hamda ularning jamiyat rivojidagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, mavzu doirasida qiziqarli faktlar keltirilgan va ilmiy manbalarga tayangan holda tahlil berilgan.

Kalit so’zlar: ayol, oila, jamiyat, an’ana, zamonaviylik, gender tengligi, qadriyat, islohot, ijtimoiy faollik.

Аннотация. В данной статье рассматривается роль женщин в семье и обществе, сочетание национальных традиций и современности, текущие реформы в области гендерного равенства, социальная активность женщин и их значение в развитии общества. Также в рамках рассматриваемой темы представлены интересные факты и проведен анализ на основе научных источников.

Ключевые слова: женщина, семья, общество, традиция, современность, гендерное равенство, ценность, реформа, социальный активизм.

Abstract. This article discusses the role of women in the family and society, the combination of national traditions and modernity, ongoing reforms in gender equality, the social activity of women and their importance in the development of society. Also, interesting facts are presented within the framework of the topic and an analysis is provided based on scientific sources.

Keywords: woman, family, society, tradition, modernity, gender equality, value, reform, social activism.

Kirish. O’zbekiston jamiyatida ayollarning o’rni hamisha alohida e’tibor markazida bo’lib kelgan. An’anaviy qadriyatlarga ko’ra, ayol – oilaning tayanchi, mehr va tarbiyaning manbai sanaladi. Bugungi globallashuv davrida esa ayollarning faolligi nafaqat oilaviy, balki siyosiy, iqtisodiy va madaniy sohalarda ham sezilarli darajada oshib bormoqda.

Oila va jamiyat o’zaro bog’liq bo’lgan ikki muhim tizim bo’lib, ularning barqarorligi ko’p jihatdan ayollarning faolligi, dunyoqarashi va ijtimoiy mavqeiga tayangan. Tarixiy manbalarda ayolning nafaqat oilaviy hayotdagi, balki ijtimoiy jarayonlardagi ishtiroki ham muhim bo’lganligi qayd etiladi. Ayniqsa, xalqning madaniyati, ta’lim an’analari, urf-odatlar va tarbiyaviy tajribalarida ayolning o’rni markaziy mavqe saqlab kelgan. Bugungi globallashuv davrida esa ayollarga qo’yilayotgan talablar yanada kengayib, ularning jamiyatdagi funksiyalari turli sohalarni qamrab olmoqda.

Zamonaviy hayot sur’ati, axborot oqimining tezlashuvi va ijtimoiy jarayonlarning murakkablashuvi ayoldan faqatgina an’anaviy qadriyatlarni saqlashni emas, balki zamonaviy kompetensiyalarni egallashni ham taqozo etadi. Shu bois ayollar faoliyatining ko’lami kundand-

kunga kengayib, ular fan, texnologiya, boshqaruv, tadbirkorlik va ta’lim sohalarida sezilarli muvaffaqiyatlarga erishmoqda. Bu jarayon esa an’ana va zamonaviylik o’rtasida tabiiy uyg’unlik shakllanishiga imkon bermoqda.

So’nggi yillarda ayollar masalasiga davlat miqyosida ham katta e’tibor qaratilmoqda, ularning huquq va manfaatlarini ta’minlash, bandlik darajasini oshirish, ijtimoiy himoyasini kuchaytirishga qaratilgan keng ko’lamli dasturning amalga oshirilayotgani bunga misoldir. Bunday islohotlar, avvalo, oilaning mustahkamlanishi, jamiyatning farovonligi va ma’naviy yuksalishiga xizmat qiladi.

Shu nuqtai nazardan mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, ayolning oiladagi va jamiyatdagi o’rni bugun nafaqat an’anaviy qadriyatlar ichida, balki zamonaviy taraqqiyot bilan uyg’unlikda qayta talqin qilinmoqda. Bu esa ilmiy yondashuv orqali o’rganishni talab qiladigan muhim ijtimoiy hodisadir.

Davlat miqyosida ham ayollarni qo’llab-quvvatlashga alohida e’tibor qaratilmoqda. Jumladan, Shavkat Mirziyoyev 2021-yil 2-mart kuni Xotin-qizlar kuni oldidan o’tkazilgan uchrashuvda shunday degan edi:

*“Ayol – oilaning ham, jamiyatning ham ustunidir. Ayolni e’zozlash — kelajagimizni e’zozlash demakdir.”*¹

Bu fikr O’zbekistonda ayollarga bo’lgan yuksak hurmatning davlat siyosatida o’z aksini topayotganining yaqqol dalilidir.

Asosiy qism. O’zbek jamiyatida ayolning mavqei tarixiy taraqqiyot davomida doimo o’zgarib borgan bo’lsada, uning oila va ijtimoiy hayotdagi ahamiyati hech qachon kamaymagan. Milliy qadriyatlarimizda ayolning oila ichidagi vazifasi nafaqat uy-ro’zg’orni yuritish, balki ma’naviy tarbiya, avlodlar davomiyiligini ta’minlash, totuvlik va mehr muhiti yaratish bilan chambarchas bog’liq. Shu bois ayolning jamiyatdagi nufuzi, avvalo, oiladagi hurmati va e’tiboridan boshlanadi.

Zamonaviy taraqqiyot sharoitida ayollarning faoliyati yanada keng tus olmoqda. Bugungi yosh ayollar nafaqat oilani boshqarish, balki ta’lim olish, kasb egallash, yangilik yaratish, jamiyat hayotida muhim qarorlarni qabul qilish jarayonlarida ham faol ishtirok etmoqda. O’zgarayotgan dunyo ayoldan faqatgina uy bekasi bo’lishni emas, balki yetuk mutaxassis, tashkilotchi, zamonaviy fikrlovchi shaxs bo’lishni ham talab etmoqda. Bu esa ayollarning o’z ustida ishlashi, bilimlarini uzluksiz ravishda boyitib borishini zarur qiladi.

Ayollarning ta’lim olishi bilan bog’liq yuksalish jamiyat taraqqiyotining asosiy ko’rsatkichlaridan biri sanaladi. Tadqiqotlarga ko’ra, ayollarning bilim darajasi oshgan sari oilada madaniy muhit mustahkamlanadi, farzandlar tarbiyasida ongli yondashuv kuchayadi, ijtimoiy faollik ortadi. Aynan shu jihatlar iqtisodiy o’sish, aholi farovonligi va ma’naviy yetuklikka bevosita ta’sir ko’rsatadi.

Bugungi kunda O’zbekistonda ayollarga yaratilayotgan sharoitlar ularning salohiyatini to’liq namoyon etishiga zamin bo’lmoqda. Xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishga qaratilgan loyihalar, ayollar bandligini ta’minlash dasturlari, psixologik va ijtimoiy qo’llab-quvvatlash markazlarining faoliyati gender tengligini rivojlantirish yo’lidagi muhim qadamlardir. Bunday tashabbuslarning natijasi sifatida jamiyatda tashabbuskor, innovatsion g’oyalar bilan chiqayotgan ayollar soni ortib bormoqda.

¹. Shavkat Mirziyoyev nutqlari to’plami — 2021-yil, Toshkent, O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi nashriyoti. (Prezidentning 2021-yil 2-mart kuni aytgan fikri shu to’plamda berilgan)

An’ana va zamonaviylik uyg’unlashuvi, avvalo, oilaviy hayotda yaqqol namoyon bo’ladi. Milliy qadriyatlar asosida shakllangan hurmat, mehr-oqibat, kattaga hurmat, kichikka izzat kabi fazilatlar zamonaviy dunyoning ochiqligi, erkin fikrlash, birgalikda qaror qabul qilish tamoyillari bilan qo’shib, oila mustahkamligining zamonaviy modelini yaratmoqda. Ayolning oiladagi o’rni tenglik prinsipiga asoslangan holda shakllanayotgani jamiyatdagi qadriyatlar tizimini ham yangilamoqda.

Bugungi ayol o’z hayotiga egadir. U oila masalalarida ham, jamiyatdagi ishtirokida ham mas’uliyatli, faol va ongli qarorlar qabul qiladi. Ayolning kuchi nafaqat uning mehrida, balki o’zini rivojlantirishga bo’lgan intilishida ham namoyon bo’lmoqda. Shunday ekan, ayolga yaratilayotgan imkoniyatlar nafaqat uning hayot sifatini oshiradi, balki butun jamiyat taraqqiyotini tezlashtiradi. Ayollarning bugungi faol avlodi ertangi kunning yetuk mutaxassisi, yetakchisi, olimi yoki ijtimoiy soha vakili sifatida jamiyatda o’z o’rnini topishi tabiiy jarayondir.

An’anaviy qadriyatlarda ayolning o’rni

O’zbek xalqining qadimiy turmush tarzida ayol — uy bekasi, tarbiyachi, mehr-muhabbat timsoli sifatida qadrlanadi. Xalq og’zaki ijodidagi maqollar: “Ona yurti – oltin beshik”, “Ayol bor joyda fayz bor” kabi iboralar ayollar mavqeining yuksak ekanini ko’rsatadi.

An’anaviy oilada ayol: bolalar tarbiyasi uchun mas’ul, uy xo’jaligini yurituvchi, oila a’zolarini bir-biriga mehr bilan bog’lovchi shaxs sifatida qaraladi.

Zamonaviy jamiyatda ayollar faolligi

Bugungi kunda O’zbekistonda ayollarning oliy ta’limga kirish ko’rsatkichlari ortmoqda, tadbirkor ayollar soni yil sayin oshmoqda, ilm-fan, san’at, madaniyat, texnologiya sohalarida ayollarning ulushi kengaymoqda.

Ayollar uchun qo’llab-quvvatlov dasturlari, grantlar va imtiyozli kreditlar yo’lga qo’yilgan. Bu ularning iqtisodiy mustaqilligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

An’ana va zamonaviylik uyg’unligi

An’analarga sodiq qolgan holda zamonaviy hayot talablariga moslashish — bugungi oila madaniyatining muhim omilidir. Misol uchun:

Ayol ham oila, ham kasbni birga olib bora oladi.

Zamonaviy axborot texnologiyalari ayollarning masofadan turib ishlashiga imkon yaratmoqda.

Oiladagi tenglik va o’zaro hurmat qadimiy tarbiyaviy tamoyillar bilan uyg’unlashmoqda.

Dunyo bo’yicha ayollar 40% dan ortiq oila byudjetini mustaqil ravishda shakllantiradi.

Tadqiqotlarga ko’ra, ayol rahbarlik qilgan tashkilotlarda barqarorlik va intizom yuqoriroq bo’ladi.

O’zbekistonda xotin-qizlarning 60% dan ortig’i turli sohalarda faol mehnat qilmoqda (2024-yil statistikasi).

Ayollarning ijtimoiy faolligini oshirish yo’nalishlari:

1. Ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish;
2. Ayollar tadbirkorligini qo’llab-quvvatlash;
3. Oilada sog’lom muhitni mustahkamlash;
4. Psixologik yordam markazlarini kuchaytirish;
5. Gender tengligini ta’minlash bo’yicha qonunchilikni takomillashtirish.

Adabiyotlar tahlili

Ayolning oiladagi va jamiyatdagi o‘rniga bag‘ishlangan ilmiy manbalarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, mazkur mavzu tarixiy, sotsiologik, psixologik va madaniy yondashuvlar kesishgan murakkab tadqiqot yo‘nalishidir. O‘zbekiston va jahon ilmida ayollarning ijtimoiy faolligi, gender tengligi, an‘ana va zamonaviylik o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sir borasida ko‘plab ilmiy ishlanmalar mavjud.

Birinchi guruh tadqiqotlar ayolning oiladagi an‘anaviy roli, uning tarbiyaviy va ma‘naviy vazifalari haqida so‘z yuritar ekan, oilaning barqarorligi, farzand tarbiyasi va ma‘naviy qadriyatlarining avlodan-avlodga o‘tishidagi ayolning markaziy o‘rnini alohida ta‘kidlaydi. Bunday manbalarda ayolning mehribonlik, sabr-toqat, bag‘rikenglik kabi fazilatlari jamiyatning asosiy tayanchlaridan biri sifatida ko‘rsatiladi. Oila institutini mustahkamlashga bag‘ishlangan ilmiy izlanishlarda ayolning psixologik ta‘siri, ijtimoiy munosabatlardagi vositachilik roli, oilada muvozanat yaratuvchi sub'ekt sifatida ahamiyati yoritiladi.

Ikkinchi guruh adabiyotlar zamonaviy jamiyatda ayolning iqtisodiy va ijtimoiy faolligining oshib borishiga e‘tibor qaratadi. Tadqiqotchilar ayollarning ta‘lim, fan, biznes, davlat boshqaruvi va jamoat faoliyatidagi ishtiroki jamiyat taraqqiyotini tezlashtirayotganini qayd etadi. Ayniqsa XXI asrda ayollarning tadbirkorlik, innovatsiyalar yaratish, startaplar tashkil etishdagi muvaffaqiyati bo‘yicha ilmiy xulosalar kengayib bormoqda. Ushbu manbalarda gender tenglik siyosatining ijobiy natijalari, ayollar uchun yangi imkoniyatlar va raqobatbardosh muhit yaratilishi haqida fikrlar berilgan.

Uchinchi yo‘nalishdagi adabiyotlar an‘ana va zamonaviylik o‘rtasidagi uyg‘unlikni ilmiy tahlil qiladi. Ularning xulosalariga ko‘ra, ayollarning jamiyatdagi o‘rni nafaqat tarixiy merosga, balki zamonaviy jarayonlarning xususiyatlariga ham bog‘liq. Ba‘zi tadqiqotchilar qadriyatlarni butunlay yangilash emas, balki ular asosida moslashuvchan, innovatsion ijtimoiy model yaratish kerakligini ta‘kidlaydi. Shu ma‘noda, ayolning oiladagi an‘anaviy roli bilan zamonaviy karera yoki jamiyatdagi faol ishtiroki bir-biriga zid emas, balki to‘ldiruvchi omillar sifatida qaraladi.

Shuningdek, O‘zbekistonlik olimlar tomonidan so‘nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar ayollar faoliyatini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha davlat dasturlarining samaradorligi, iqtisodiy erkinlikning kengayishi, ta‘lim imkoniyatlarining oshishi ayollarning ijtimoiy mavqeini mustahkamlashda hal qiluvchi omil bo‘layotganini ko‘rsatadi. Bunda gender stereotiplarni kamaytirish, oilada sog‘lom psixologik muhit yaratish, ayollarning huquqiy savodxonligini oshirishga qaratilgan islohotlar alohida ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni anglatadiki, ayolning oiladagi va jamiyatdagi roli tarixiy an‘analarga tayangan holda zamonaviy ijtimoiy jarayonlar bilan uyg‘unlashib borayotgan murakkab, ammo istiqbolli jarayondir. Mazkur mavzu bo‘yicha olimlar tomonidan ilgari surilgan ilmiy fikrlar umumlashtirilganda, ayollar faolligini rag‘batlantirish, ijtimoiy imkoniyatlarni kengaytirish va an‘anaviy qadriyatlarni saqlagan holda modernizatsiya jarayoniga moslashish eng muhim vazifa sifatida qaraladi.

Xulosa. Oila va jamiyat taraqqiyotida ayollarning o‘rni haqida olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bugungi kunda ayolning faolligi faqat maishiy hayot bilan cheklanib qolmay, balki keng ijtimoiy maydonga chiqmoqda. Ayolning bilimli, ma‘naviy yetuk va tashabbuskor bo‘lishi oilaning mustahkamligiga, jamiyatning barqaror rivojlanishiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Aynan shuning uchun ham ayollarning salohiyatini ro‘yobga chiqarish bo‘yicha amalga oshirilayotgan

islohotlar nafaqat ularning hayot sifati, balki mamlakatning umumiy taraqqiyot ko'rsatkichlarini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi.

Zamonaviylik bilan an'analar uyg'unligi ayolning bugungi jamiyatdagi yangi qiyofasini shakllantirmoqda. Bu jarayon oila ichidagi muhitga ham ijobiy ta'sir etib, unda hamkorlik, mas'uliyat va o'zaro hurmat tamoyillari yanada mustahkamlanmoqda. Ayolning o'zini rivojlantirishga intilishi, kasbiy yutuqlari va ijtimoiy faoliyati kelajak avlodning tarbiyasiga ham bevosita ta'sir etadi. Zero, ilmli va ongli ona – farzandning ma'naviy shakllanishida eng muhim ustunlardan biridir.

Umuman olganda, ayolning oiladagi va jamiyatdagi o'rnini mustahkamlash — ijtimoiy hayotni har tomonlama barqarorlashtirish, inson kapitalini rivojlantirish va milliy qadriyatlarimizni boyitishning ajralmas qismidir. An'ana va zamonaviylikning uyg'unlashuvi esa ushbu jarayonning tabiiy tarkibiy bo'lagi bo'lib, kelajak taraqqiyotining mustahkam asosini yaratadi.

Oila va jamiyat hayotida ayollarning tutgan o'rni beqiyosdir. Milliy an'analarimizdagi ayolga bo'lgan ehtirom zamonaviy islohotlar bilan uyg'unlashib, ayollarni qo'llab-quvvatlashning yangi bosqichga ko'tarilishiga sabab bo'lmoqda. Ayollarning faolligi oshgani sari jamiyatning barqaror rivojlanish sur'ati ham yuksaladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Shavkat Mirziyoyev nutqlari to'plami — 2021-yil, Toshkent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi nashriyoti. (Prezidentning 2021-yil 2-mart kuni aytgan fikri shu to'plamda berilgan)
2. Oila psixologiyasi, muallif: N. Jo'rayev, 2019-yil, Toshkent: “Fan” nashriyoti.
3. Ayol va jamiyat: sotsiologik tadqiqot, muallif: M. Qodirova, 2020-yil, Toshkent: “Ma'naviyat” nashriyoti.
4. Gender tengligi asoslari, muallif: D. Karimova, 2022-yil, Toshkent: “Yangi asr avlodi” nashriyoti.
5. Oila sotsiologiyasi, muallif: S. Rahimov, 2018-yil, Toshkent: “Universitet” nashriyoti.
6. O'zbek xalq an'analari va qadriyatlari, muallif: O. Mo'minov, 2017-yil, Toshkent: “G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi”.